

Németország

DR. MARINKÁS GYÖRGY

A hatályos német szabályozás alapján az örökbefogadási eljárás során a gyermek legfőbb érdekének kell érvényesülnie, ezzel összhangban az örökbefogadási eljárás célja, hogy biztosítsa a gyermek számára a szerető, gondoskodó családi légkört. Az örökbefogadás célja, hogy a gyermeket családhoz juttassa, nem pedig az, hogy egy család gyermekhez jusson. A gyermek legfőbb érdekének érvényre jutását számos törvényi garancia szolgálja, a szóban forgó elv számtalan forrásban megjelenik. A gyermek legfőbb érdekének érvényre jutását biztosítja az is, hogy Németország ratifikálta a Hágai Nemzetközi Örökbefogadásról szóló Egyezményt, ebből kifolyólag a szabályozása megfelel a nemzetközi trendeknek, ideértve az örökbe fogadni kívánó szülőkre vonatkozó alkalmassági kritériumokat – példának okáért az életkori határt – és a meghatalmazott testületekre vonatkozó szabályozást. A Szövetségi Alkotmánybíróság vonatkozó joggyakorlata szintén a gyermek legfőbb érdekét helyezi a vizsgálódás középpontjába az örökbefogadásról – és az örökbefogadáshoz kapcsolódó kérdésekről – szóló döntéseiben.

A német törvényi szabályok értelmében 18 év alatti személy teljes örökbefogadás révén fogadható örökbe, azaz az örökbefogadás minden családi kapcsolatot megszakít a kiskorú személy és a vér szerinti szülei között. A kiskorú személy és az őt örökbe fogadó személyek között létrejövő családi kapcsolat minden joghatását tekintve megegyezik a vér szerinti leszármazáson alapuló családi kapcsolattal. A gyermek ennek keretében jogosult lesz az örökbe fogadó szülei nevének viselésére, illetve ugyanúgy örököl az örökbe fogadó szülei után, mintha azok vér szerinti gyermeke lenne. A jogintézmény római jogi gyökereinek megfelelően a német szabályozás lehetővé teszi felnőtt örökbefogadását

Dr. Marinkás György PhD
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Marinkás, Gy. (2022) 'Németország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 259–282. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_9

is, az ún. egyszerű modell mentén, amelynek lényege, hogy csak az örökbefogadó és az örökbefogadott között keletkezett rokon kapcsolat, illetve az így örökbe fogadott személy – a kiskorú örökbefogadottal ellentétben – nem kap automatikusan állampolgárságot. E rendelkezés a Szövetségi Közigazgatási Bíróság döntése értelmében szükséges feltétele annak, hogy az örökbefogadás ne irányulhasson a bevándorlási szabályok kijátszására.

A belföldi örökbefogadás esetén az örökbefogadást a családjogi bíróság jegyzi be a Gyámhatóság vagy – a Gyámhatóság által engedélyezett – egyéb meghatalmazott testület írásbeli vagy szóban előadott véleményének figyelembevételével. A Gyámhatóságot e döntésekkel szemben fellebbezési jog illeti meg. A gyermek legfőbb érdekének érvényre jutását szolgáló szabály, hogy az örökbefogadás nem jegyezhető be, amíg el nem telt egy egyszerű próbaidő, e próbaidő pedig nem kezdődhet meg addig, amíg nem került megállapításra, hogy az örökbe fogadni szándékozók alkalmasak az örökbefogadásra. Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálata során értékeli a potenciális örökbe fogadó szülő személyes és családi körülményeit és társas környezetét, a motivációját, valamint testi és mentális egészségének állapotát. Külföldről történő örökbefogadás esetén azt is vizsgálják, hogy az örökbe fogadó szülők képesek lesznek-e integrálni a gyermeket a családba és a német társadalomba.

Külföldi örökbefogadás esetén a külföldi hatóság döntését a német bíróság hagyja jóvá. A gyermek legfőbb érdekének érvényesülését szolgáló intézkedés, hogy a 2021-es törvényi reformot követően a német jog alapján tilos meghatalmazott testület igénybevétele nélkül, külföldről örökbe fogadni, valamint hogy a Szövetségi Igazságügyi Hivatal fellebbezhet a családjogi bíróság azon döntése ellen, amelyben az egy külföldi határozatot ismer el. A Frankfurti Tartományi Fellebbviteli Bíróság 2019-es döntése értelmében az elismerési eljárás természetét tekintve felülvizsgálati és nem érdemi tárgyalás, így amennyiben a külföldi határozat nem jegyezhető be, úgy a német bíróság előtt új eljárást kell lefolytatni.

Németországban túlnyomórészt belföldről fogadnak örökbe, azon belül is a mostohagyermek örökbefogadása tekinthető a meghatározó örökbefogadási formának az utóbbi tíz évben. Az örökbe fogadott gyermekek nagy részét egészen fiatal korban fogadják örökbe.

A német jog lehetővé teszi az örökbefogadás felbontását mind kérelemre, mind hivatalból. Utóbbira a kiskorú legfőbb érdekének érvényre jutása érdekében kerülhet sor. A gyermek legfőbb érdekének védelmét szolgáló előírás, hogy az örökbefogadás nem bontható fel, amennyiben az ellentétes lenne a gyermek legfőbb érdekével. A felnőttek közötti örökbefogadás a felek közös kérelmére bontható fel, amennyiben a kérelmüket meggyőző indokkal támasztják alá.

A Szövetségi Alkotmánybíróság és a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság döntései formáltak az azonos nemű párok – ideértve a házastársak, regisztrált élettársak és élettársak – örökbefogadáshoz való jogát, folyamatosan lebontva a korábban fennálló korlátozásokat. A gyakorlat legújabb fejleménye, hogy immár a házasságban nem élő – ellenkező és azonos nemű párok előtt is nyitva áll a mostohagyermek örökbefogadásának lehetősége. Végül, de nem utolsósorban említést érdemel az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt lezajlott I.S. k. Németország ügy, amelyben bár a többségi döntés nem állapította meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének sérelmét, a különvéleményt megfogalmazó bíró felhívta a figyelmet, hogy a német Polgári Törvénykönyv – akkor hatályos –, a nyílt és a félig nyílt örökbefogadást szabályozó rendelkezései meglehetősen homályos módon határolták el egymástól a két kategóriát, amely nem megengedhető a családi életet ilyen jelentős módon befolyásoló döntés meghozatalát szabályozó törvény esetében. E hiányosságok mindazonáltal a 2021-es reform révén korrigálásra kerültek a meghatalmazott testületekről szóló törvénybe beiktatott új rendelkezések révén.

1. A szabályozás keretei

Az Alaptörvény (*Grundgesetz, GG*) 6. cikk (1) bekezdése értelmében az állam kötelessége, hogy különleges védelemben részesítse a házasságot és a családot. A (2) bekezdés értelmében a szülők természetes joga, hogy gondoskodjanak a gyermekeikről és felneveljék őket. A (3) bekezdés értelmében a gyermeket a szülőtől vagy gondviselőtől annak tiltakozása ellenére elválasztani kizárólag a törvény által meghatározott módon és kizárólag abban az esetben lehetséges, amennyiben a szülő vagy a gondviselő súlyos mulasztást követ el a kötelezettségei teljesítésében vagy a gyermeket más módon veszélyezteti.

A német jogrendszerben elkülönülnek egymástól az örökbefogadásra vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályok. Az anyagi jogi szabályokat a Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*) 1741–1772. §-ai tartalmazzák.

Az eljárásjogi rendelkezéseket a családjogi ügyekben alkalmazandó peres és nem peres eljárásokról szóló törvény (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, FamFG*), valamint a bírósági szervezetről szóló törvény (*Gerichtsverfassungsgesetz, GVG*) rendelkezései tartalmazzák. A Gyámhivatal¹

---

¹ Jóllehet a Jugendamt feladatköre meghaladja egy gyámhivatal feladatköreit, ugyanis egyszerre gyámhivatal és gyermekjóléti szolgálat, a szerző a könyv tárgya szempontjából releváns hatásköreire tekintettel gyámhivatalként hivatkozik rá.

(*Jugendamt*)² tevékenységeire és eljárására vonatkozó szabályokat a szociális jogokról szóló törvény (*Sozialgesetzbuch, SGB*) VIII. könyve tartalmazza.³ A belföldi örökbefogadás esetén az örökbefogadást a családjogi bíróság jegyzi be a Gyámhivatal vagy – a Gyámhivatal által engedélyezett – egyéb elismert testület (*anerkannte Auslandsvermittlungsstelle*) írásbeli vagy szóban előadott véleményének figyelembevételével.

Külföldről történő örökbefogadásra alkalmazandó eljárásjogi szabályokat a meghatalmazott testületekről szóló törvény⁴ (*Adoptionsvermittlungsgesetz, AdVermiG*), a nemzetközi örökbefogadásokról szóló törvény (*Adoptionswirkungsgesetz, AdWirkG*) és a Hágai Egyezmény végrehajtásáról szóló törvény (*Gesetz zur Ausführung des Haager Übereinkommens*) tartalmazzák. A német törvények értelmében külföldről kizárólag meghatalmazott testület közreműködése mellett lehetséges az örökbefogadás. A külföldön bejegyzett örökbefogadást a családjogi bíróság nyilvánítja végrehajthatónak Németországban.

2. A gyermek érdeke – az örökbefogadás célja

Az örökbefogadásra vonatkozó hatályos német szabályozás célja, hogy az örökbefogadás során érvényesüljön a gyermek legfőbb érdeke. E megállapítást alátámasztja az a tény, hogy a fentebb említett anyagi és eljárási törvényekben is hangsúlyos, gyakran szereplő kitétel a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutása, illetve hogy az azokban meghatározott, a hatóságok vagy a bíróságok által hozott intézkedések nem lehetnek ellentétesek a gyermek legfőbb érdekével.

A szabályozáshoz hasonlóan a Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht, BVerfG*) joggyakorlata is összhangban van az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) ítéleteivel,⁵ többek között a gyermek legfőbb érdekének értékelése és az alsóbb bíróságok eljárásának felülvizsgálata során alkalmazott szempontokat illetően. A Szövetségi Alkotmánybíróság egy 2021-es döntésében⁶ kimondta, hogy amennyiben a rendes bíróságok csak a szülői felügyeleti jog egyes elemeit vonják el, és a döntés nem

---

2 A szövetségi és tartományi gyermekjóléti szolgálatok munkatársai jellemzően szociális munkások és/vagy pedagógus végzettséggel rendelkező személyek. Lásd: Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, 4. o.

3 A törvény 7. §-a értelmében a törvényt csak a 18 év alatti személy(ek) örökbefogadására kell alkalmazni.

4 A törvény nevének nem szó szerinti fordítását az 1993. évi Hágai Egyezmény terminológiájának való megfelelés indokolja.

5 Ennek okait lásd: Tomuschat, 2010, 513–526. o.

6 BVerfG, BvR 1525/20.

eredményezi a szülő és a gyermek elválasztását, a rendes bíróságokat széles mérlegelési jogkör illeti meg a gyermek legfőbb érdekének vizsgálata során. Az Alkotmánybíróság az ilyen döntések kapcsán kizárólag az alsóbb bíróságok által elvégzett vizsgálat jogszerűségét és megalapozottságát vizsgálja felül. E helyütt érdemes emlékeztetni többek között az EJEB által az *Uzbyakov*⁷ és *Ageyevy*⁸ ügyekben tett megállapításokra, amelyek értelmében az ideiglenes intézkedésről való döntés nem követel olyan alapos megfontolást, mint az olyan döntés, amely a családi kapcsolatok teljes megszakítását vonja maga után. Az Alkotmánybíróság egy 2014-es döntésében⁹ a korábbi joggyakorlatára is utalva kifejtette, hogy az Alaptörvény 6. § (3) bekezdésben foglalt, elválasztásra okot adó körülmény – a BGB 1666. § (1) bekezdésével összhangban – abban az esetben áll fenn, amennyiben a veszélyeztetés tartósan fennáll, azaz a gyermek családban hagyása hosszú távon károsan hatna a gyermek testi, lelki és mentális jólétére. Önmagában tehát az, hogy a szülők egy-egy esetben „helytelen”, a gyermeket hátrányosan érintő döntést hoznak, még nem jogosítja fel az államot arra, hogy az Alaptörvény 6. § (2) bekezdés második mondata által ráruházott hatáskörrel élve beavatkozzon a család életébe. Mindez – ahogyan az Alkotmánybíróság egy 2006-os döntésében kifejtette¹⁰ – abból is következik, hogy az Alaptörvény 6. § (2) bekezdése alapján főszabályként vélelmezett, hogy a szülő képes a legjobban érvényre juttatni a gyermek legfőbb érdekét. Amennyiben azonban bebizonyosodik, hogy a szülők e kötelességüknek képtelenek eleget tenni, és a gyermek legfőbb érdekét a szülőktől való elválasztás szolgálja, úgy az Alkotmánybíróság egy 2012-es döntése¹¹ értelmében az arányosság elvére figyelemmel a lehető legkevésbé korlátozó intézkedést kell alkalmazni. Ilyen intézkedés a gyermeknek a tágabb családban, azaz például a nagyszülőknél történő elhelyezése, amely egyrészt enyhíti a gyermeket ért megrázkódtatás mértékét, mivel a gyermek számára ismert személyekhez és környezetbe kerül – akikhez jó esetben kötődik is –, másrészt megkönnyíti a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást és egyben elősegíti a család későbbi, a szülők problémáinak rendezését követő újraegyesítését. Az Alkotmánybíróság egy 2014-es döntésében szintén a nagyszülőknél történő elhelyezés lehetőségét vizsgálva – akárcsak az EJEB¹² – kimondta, hogy a nagyszülők is az Alaptörvény 6. § (1) bekezdése értelmében vett család tagjainak számítanak. Jóllehet az Alkotmánybíróság álláspontja szerint őket

7 EJEB, *Uzbyakov* k. Oroszország ügy. Lásd különösen az ítélet 123. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot!

8 EJEB, *Ageyevy* k. Oroszország ügy.

9 BVerfG, BvR 160/14, paras. 27–28.

10 BVerfG, 1 BvR 476/04, para. 13.

11 BVerfG, BvR 206/12, paras. 28–29.

12 EJEB, *Bogonosov* k. Oroszország ügy, para. 79.; EJEB, *Krušić* k. Horvátország ügy, para. 108.

a 6. § (2) bekezdés által garantált „a gyermekek felnevelésére való természetes jog” mint alapjog nem illeti meg.¹³

Az Alkotmánybíróság által az ún. *Görgülü-ügyben* tett lényeges megállapítás, hogy a taláros testület szerint a fellebbviteli bíróság a döntése meghozatalakor nem vette kellő súllyal figyelembe a gyermek legfőbb érdekét, amikor nem tulajdonított kellő jelentőséget a leendő örökbe fogadó szülők magatartásának, azaz hogy mindenáron szerették volna véghezvinni az örökbefogadást, és kizárni minden kapcsolatot a gyermek és a vér szerinti apja között. Az Alkotmánybíróság szerint mindez megkérdőjelezi azt, hogy a gyermek számukra való örökbeadása valóban a gyermek legfőbb érdekét mozdítja-e elő.¹⁴ Az Alkotmánybíróság, amely korábban elutasította *Kazim Görgülü*, az ügy panaszos felének beadványát, az EJEJ *Görgülü-ügyben*¹⁵ hozott 2004-es ítéletét követően vizsgálta meg újból az említett ügyet és tette a fent említett megállapításait. A hivatkozott ítéletében az EJEJ a korábbi ítélezési gyakorlatára¹⁶ visszautalva arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tagállami hatóságok és bíróságok elmulasztották teljesíteni azon, az EJEJ rendelkezéseiből eredő pozitív kötelezettségüket, hogy mindent megtegyenek a család újbóli egyesülése érdekében, amikor a házasságon kívül született gyermeket a születését követően nem sokkal az anya rendelkezéseinek megfelelően a lehetséges örökbe fogadó szülőknél helyezték el próbagondozásra (*Adoptivpflegeschaft*). Az ügyben panaszos fél, az apa az akkor hatályos szabályok alapján nem rendelkezett szülői felügyeleti joggal, mivel a gyermek születésének időpontjában nem élt házasságban a gyermek anyjával. E tekintetben csak a következő bekezdésben bemutatott *Zaunegger-ügyben* hozott EJEJ-ítélet és a kapcsolódó alkotmánybírósági döntés hozott változást, ugyanis *Kazim Görgülü* ügyében az Alkotmánybíróság gyakorlatilag eljárásjogi felülvizsgálatra szorított, amikor megállapította, hogy a fellebbviteli bíróság a hatásköreit átlépve változtatott az alsóbb bíróság kapcsolattartás szabályozásáról szóló döntésén, valamint az EJEJ rendelkezéseivel és az azt értelmező EJEJ-joggyakorlattal ellentétesen hozott döntést.¹⁷

Az Alkotmánybíróság az EJEJ *Zaunegger k. Németország*¹⁸ ügyét követően egy 2010-es döntésében¹⁹ vizsgálta a BGB akkor hatályos szabályainak az Alaptörvénnyel való konformitását. Az akkor hatályos szabályok értelmében a házasságon kívül született

13 BVerfG, 1 BvR 2926/13, paras. 14, 18, 19.

14 BVerfG, 1 BvR 2790/04, para. 38.

15 EJEJ, Görgülü k. Németország ügy.

16 EJEJ, K. és T. kontra Finnország ügy, para. 178.

17 BVerfG, 1 BvR 2790/04, paras. 26., 38.

18 EJEJ, Zaunegger k. Németország ügy.

19 BVerfG, 1 BvR 420/09.

gyermek esetében főszabályként kizárólag az anya gyakorolt szülői felügyeleti jogot, az apa pedig csak a gyermek anyjának egyetértése esetén szerezhette azt meg. A korábbi törvényszöveg arra a vélelemre épült, hogy a szülők egyetértésének hiányában a gyermek legfőbb érdeke az, ha főszabályként az anya gyakorolja a kizárólagos felügyeleti jogot. Az Alkotmánybíróság – egy korábbi ítéletében²⁰ – megvédte a Zau negger-ügyben is kifogásolt rendelkezés alkotmányosságát arra hivatkozva, hogy a szülők házasságkötése egyértelmű kinyilatkoztatása annak, hogy a szülők felelősséget kívánnak vállalni egymásért és a születendő gyermekért, míg az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ez nem vélelmezhető általánosan, ha nem kötöttek házasságot. Azaz a szülők közötti párkapcsolati formák alapján történő különbségtétel indokolt a testület szerint. Az Alkotmánybíróság másik érve az volt, hogy a szülők közötti komoly nézeteltérés esetén nem várható a bíróságtól, hogy a gyermek legjobb érdekének a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogot tartsa. Az EJEB ezzel szemben a Zaunegger-ügyben megállapította, hogy a törvény indokolatlanul tesz jogállásbeli különbséget az elvált és a házasságban soha nem élt apák között a szülői felügyeleti jogokat illetően. Az Alkotmánybíróság a 2010-es döntésében a kérdést újból megvizsgálva, és – az EJEB döntését figyelembe véve – a korábbi álláspontját felülvizsgálva mellett foglalt állást, hogy bár önmagában az *ex lege* főszabályként az anyának garantált kizárólagos felügyeleti jog nem ellentétes az Alaptörvénnyel, annak kizárása azonban, hogy az apa bírósághoz fordulhasson és a bíróság a gyermek legfőbb érdekét vizsgálva dönthessen a kérdésben, ellentétes az Alaptörvénnyel. E rendelkezés révén ugyanis a törvényhozás oly módon és mértékben rendeli alá az apa szülői jogait az anya szülői jogainak, amely nem szükséges a gyermek legfőbb érdekének védelme érdekében.

Amint a fent ismertetett alkotmánybírósági döntések alapján megállapítható, az Alkotmánybíróság a rendes bíróságok szülői felügyeleti jogot érintő döntéseinek felülvizsgálata során kiemelt figyelmet szentel annak a kérdésnek, hogy a vizsgálat alá vont eljárásokban érvényre jutott-e a gyermek legfőbb érdeke. A könyvfejezet következő részében bemutatásra kerülő, az örökbe fogadó szülő alkalmasságával kapcsolatos alkotmánybírósági döntésekben szintén a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutása képezte a vizsgálódás fókuszpontját.

---

20 BVerfG, 1 BvR 933/01.

3. Az örökbefogadó személye

A BGB 1743. §-a értelmében az örökbe fogadó szülőnek legalább 25 évesnek kell lennie. Kivétel a házastársak közös örökbefogadása: ez esetben elég az egyik örökbe fogadó házastársnak legalább 25 évesnek lennie. Amennyiben a másik házastárs 25 évesnél fiatalabb, de legalább 21 éves, a házastársak örökbe fogadhatnak együtt. Amennyiben a másik házastárs még nem töltötte be a 21. életét, a másik – 25 életév feletti – házastárs a BGB 1741. § (2) bekezdés 4. mondata értelmében egyedül fogadhatja örökbe a gyermeket. *Törvényi felső határ nincs* arra vonatkozóan, hogy hány éves korban lehet örökbe fogadni, azonban a Gyámhivatal gyakorlata alapján az örökbefogadó és az örökbefogadott között az életkori különbség nem lehet több 40 évnél. Azaz egy újszülött gyermek esetében az örökbe fogadó személy legfeljebb negyvenéves lehet. Ebből következik, hogy idősebb személyek csak idősebb gyermeket fogadhatnak örökbe.²¹ Tekintve, hogy az emberek manapság már jellemzően későbbi életszakaszban vállalnak gyermeket,²² felmerült e gyakorlat felülvizsgálatának lehetősége, az elérhető információk alapján azonban a kezdeményezés egyelőre nem realizálódott.

Az AdVermiG 7. § (1) bekezdése alapján az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságát a Gyámhivatal vagy az általa engedélyezett meghatalmazott testületek vizsgálják. A 7. § (2) bekezdés által meghatározott alkalmassági vizsgálat (*Eignungsprüfung*) szempontjai kiterjednek a kérelmező/kérelmezők személyes és családi körülményeire – amely magában foglalja az anyagi helyzet és a párkapcsolat stabilitásának vizsgálatát²³ –, valamint a kérelmező/kérelmezők egészségügyi állapotára és társas környezetére. Továbbá vizsgálják a leendő örökbe fogadó szülő vagy szülők motivációt is, ideértve a gyermek irányába való elköteleződés képességét és a szándékot, hogy – amikor eljön az ideje – a gyermek megismerje örökbefogadásának körülményeit.²⁴ A vizsgálat kiterjed továbbá az örökbe fogadni szándékozott gyermek személyiségére. A 7c. § (2) értelmében a külföldi örökbefogadás esetén azt is vizsgálják, hogy az örökbe fogadó szülők miként lesznek képesek megbirkózni a gyermek eltérő kulturális háttéréből adódó kihívásokkal, és képesek lesznek-e integrálni őt a családba és a társadalomba. A fent említett egészségügyi vizsgálat célja, hogy kiszűrjék azokat, akik valamilyen, az élettartamot csökkentő betegségben, mentális betegségben vagy függőségben szenvednek. Az örökbe fogadni szándékozó személyisége és magatartása is vizsgálat tárgyát képezi, amely

---

21 Schlun, Ivanova, 2022.

22 Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, p. 3.

23 Schlun, Ivanova, 2022.

24 Uo.

szempontjából a büntetett előélet csak akkor számít kizáró oknak, ha az illetőt szexuális bűncselekmény vagy élet és testi épség elleni bűncselekmény miatt ítélték el.²⁵

A német jogszabályok kötelező képzést nem írnak elő az örökbe fogadni szándékozó személyek részére,²⁶ jóllehet a 2021-es reformot követően az AdVermiG 9. § (1) bekezdés értelmében a gyámhivatal és a meghatalmazott testületek az örökbefogadás előkészítése során – a próbagondozás időtartamát is ideértve – kötelesek támogatni az örökbe adó és az örökbe fogadni szándékozó szülőket, valamint a gyermeket. Az említett támogatás többek között tanácsadó szolgáltatás nyújtását és tájékoztatási kötelezettséget foglal magában. Utóbbi keretében többek között az örökbeadás-örökbefogadás joghatásairól, valamint a gyermeket megillető jogokról kötelesek tájékoztatni az érintetteket. A reform egyik újdonsága, hogy az örökbe fogadó szülőket az említett szervezetek arra kell biztatniuk, hogy az érettségének figyelembevételével, a lehető leghamarabb tájékoztassák a gyermeket arról, hogy örökbe fogadták, és lehetővé tegyék számára a vér szerinti származása megismerését.

Az AdVermiG 9a. §-a értelmében, mostohagyermek örökbefogadása esetén a Gyámhivatal vagy az eljáró meghatalmazott testület köteles tájékoztatást adni a szülőknek arról, hogy mely dokumentumok szükségesek az eljáráshoz.

A BGB 1741. § (2) bekezdés 1. mondata alapján *egyedülálló személy is örökbe fogadhat*. Ugyanezen bekezdés 2. mondata alapján *a házastársak kizárólag együtt fogadhatnak örökbe*. A 3. mondat értelmében a 2. mondatban rögzített szabály alól kivételt képez az az eset, amikor az egyik házastárs a házastársa gyermekét fogadja örökbe, a másik házastárs cselekvőképtelen, vagy a másik házastárs még nem töltötte be a 21. életévét. Utóbbi esetben a BGB 1743. §-a értelmében az egyedül örökbe fogadó házastársnak legalább 25 évesnek kell lennie. A BGB 1742. §-a értelmében az örökbe fogadott gyermeket az örökbe fogadó személy életében csak az örökbe fogadó személy házastársa fogadhatja örökbe.²⁷ Mostohagyermek örökbefogadása esetében is szükséges a másik – a gyermek feletti szülői felügyeleti jogairól ily módon lemondó – vér szerinti szülő hozzájárulása.²⁸ A statisztikák szerint a mostoha vagy nevelt gyermek örökbefogadása az örökbefogadások legelterjedtebb típusa Németországban, amely az összes örökbefogadás 63%-át teszi ki.²⁹

25 Uo.

26 EPRS, PE 583.860.

27 A szerző lehetségesnek tartja, hogy a 2020-as törvényi reform során – amely lehetővé tette a mostohagyermek örökbefogadását az élettársi kapcsolatban élő párok számára is – a német jogalkotó e §-t elfelejtette átírni. A szerző mindezt arra alapozza, hogy a szóban forgó § szövegezése ellentétes a reform során érintett §-ok szövegezésével.

28 Schlun, 2022.

29 Schlun, 2022.

A Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht, BVerfG*) egy 2003-as és egy 2013-as döntésében is foglalkozott az azonos nemű párok jogi státuszával, ideértve azt, hogy családnak minősülnek-e az Alaptörvény értelmében, illetve nyitva áll-e számukra az örökbefogadás lehetősége. A testület a 2003-as döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár az Alaptörvény 6. cikk (2) bekezdése a gyermek vér szerinti és jogilag elismert apjának szülői jogait is védelemben részesítheti, „a gyermek csak egy szülőpártól (azaz apától és anyától) származhat”.³⁰ Az Alkotmánybíróság a 2013-as döntésében³¹ arra az álláspontra helyezkedett, hogy a regisztrált élettársi kapcsolatban élő szülők is az Alaptörvény GG 6. cikk (1) bekezdése értelmében vett családnak számítanak, amennyiben a gyermek vér szerinti szülőjének regisztrált élettársa örökbe fogadja a gyermeket. Az említett döntésben az Alkotmánybíróság a nem regisztrált élettársi kapcsolatokra az Alaptörvény 6. cikk (1) bekezdése szerinti védelmet nem terjesztette ki. A törvényhozó időközben a BGB 2017-es módosítása révén lehetővé tette az azonos nemű személyek házasságkötését és megszüntette a regisztrált élettársi kapcsolat kötésének lehetőségét. A törvény értelmében a már regisztrált élettársi kapcsolatban élők kérhetik a regisztrált élettársi kapcsolatuk házassággá történő átalakítását. A BGB akkor hatályos 1754. § (1) és (2) bekezdései, valamint az 1755. § (1) bekezdése értelmében a nem házasságban élő – ellenkező és azonos nemű – párok esetében a mostoha-gyermek örökbefogadása a gyakorlatban továbbra is lehetetlen maradt. Mindez abból eredt, hogy a vér szerinti szülő élettársa általi örökbefogadás jogkövetkezménye az volt, hogy a gyermek jogi kapcsolata megszűnt mindkét vér szerinti szülővel – ideértve azt is, akinek a házastársa fogadta örökbe a gyermeket –, és az örökbe fogadó szülő maradt az egyedüli szülői felügyeleti joggal rendelkező személy. Amint arra az Alkotmánybíróság egy 2019-es döntése³² rámutatott, mindez nyilvánvalóan ellentétes a szülő(k) és a gyermek érdekeivel. A rendelkezést az Alkotmánybíróság az Alaptörvény – törvény előtti egyenlőséget deklaráló – 3. cikk (1) bekezdésével ellentétesnek nyilvánította, és felhívta a törvényhozást a megfelelő intézkedések megtételére. A BGB ez irányú módosítását 2020 februárjában fogadta el a német törvényhozás. A BGB-be újonnan beiktatott 1766a. §. immár lehetővé teszi a legalább négy éve stabil élettársi kapcsolatban élő³³ – ellenkező nemű és azonos nemű – párok számára, hogy a pár egyik tagja örökbe fogadja az élettársa vér szerinti vagy örökbe fogadott gyermekét anélkül, hogy a pár másik tagja elvesztené a szülői felügyeleti jogait. A szülői jogairól ily módon lemondó

---

30 BVerfG, 1 BvR 1493/96.

31 BVerfG, 1 BvL 1/11.

32 BVerfG, 1 BvR 673/17.

33 Lásd a törvény indokolásának 14–15. oldalát: Deutscher Bundestag Drucksache 19/15618.

szülő hozzájárulása – a házastárs gyermekének örökbefogadásához hasonlóan – ez esetben is szükséges.³⁴

Az azonos nemű párok házasságkötését lehetővé tévő 2017-es törvénymódosítás azt a jogértelmezési kérdést vetette fel, hogy sérti-e a családi élethez való jogot az, hogy a BGB 1592. §-ában rögzített apasági vélelem még analógia útján sem alkalmazható két nő házassága esetén, azaz a gyermeket szülő nő azonos nemű házastársa nem lesz automatikusan a gyermek másik szülője. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof, BGH*) a vonatkozó 2018-as döntésében³⁵ rámutatott, hogy a szóban forgó törvény előkészítő iratainak³⁶ szövegezése alapján egyértelmű, hogy a jogalkotó nem felelt meg a kérdés szabályozásáról, hanem szándékosan nem terjesztette azt ki az azonos nemű párokra. A bíróság ezzel együtt rámutatott, hogy a házasságban élő azonos nemű párok számára a törvény lehetőséget biztosít a mostohagyermek örökbefogadására, így álláspontja szerint nem sérül a családi élethez való jog.³⁷

4. Az örökbe fogadható gyermek

A BGB 1741. § (1) bekezdése értelmében a gyermek akkor adható örökbe, ha az a gyermek legfőbb érdekét (*Kindeswohl*) szolgálja és feltételezhető, hogy a gyermek és az örökbe fogadó szülő között valódi gyermek-szülő kapcsolat alakul ki. A BGB 1744. §-a értelmében az örökbefogadás nem jegyezhető be, amíg el nem telt egy észszerű próbaidő (*Adoptivpflegeschaft*). A próbagonozás hossza az eset körülményeinek figyelembevételétől függ, jellemzően egy évig tart. Amennyiben a gyermek és az örökbe fogadni szándékozó szülő(k) ismerik egymást – például mostohagyermek örökbefogadása esetén –, ez az idő rövidebb is lehet.³⁸ Az AdVermiG 8. §-a e rendelkezést azzal egészíti ki, hogy a próbagonozás nem kezdődhet meg addig, amíg nem került megállapításra, hogy az örökbe fogadni szándékozók alkalmasak az örökbefogadásra. A próbagonozás időszaka alatt a Gyámhivatal a gyermek gyámjaként jár el.³⁹

A BGB 1745. §-a értelmében a gyermek nem adható örökbe, amennyiben: az örökbe fogadó szülő gyermekének legfőbb érdekével vagy az örökbe fogadandó gyermek

34 Gössl, 2020.

35 BGH, Beschluss vom 10. Oktober 2018 in der Personenstandssache (Docket No. XII ZB 231/18).

36 Deutscher Bundestag, Gesetzentwurf (19. Wahlperiode) 12.06.2018 (Drucksache 19/2665).

37 Library of Congress, 2018.

38 Service Portal Baden-Württemberg, 2022; Lásd továbbá: Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, 5. o.

39 Schlun, 2022.

legfőbb érdekével ellentétes lenne az örökbefogadás, illetve amennyiben az örökbe fogadó szülő gyermekei feltételezhetően veszélyeztetnék az örökbe fogadandó gyermek legfőbb érdekét.

A BGB 1747. (2) bekezdése értelmében az örökbe adó szülők nem adhatnak érvényes hozzájárulást a gyermek nyolchetes kora előtt. *A statisztikák alapján a gyermekek közel felét (48%) hároméves koruk alatt fogadják örökbe.*⁴⁰

A kutatás nem tárt fel a testvérek külön történő örökbeadására vonatkozó törvényi tilalmat.⁴¹ A sajtóban elérhető, az egykoron egymástól elszakított testvérek egymásra találásáról szóló hírek alapján bevett gyakorlat a testvérek külön történő örökbeadása. E helyütt érdemel említést, hogy az egykori NDK-ban sajnálatos gyakorlat volt a rendszer számára nem kívánatos szülők gyermekeinek kényszer-örökbeadása.⁴²

A statisztikák szerint 1990 és 2020 között hozzávetőlegesen 150 000 gyermeket fogadtak örökbe Németországban. Az örökbefogadások száma csökkenő tendenciát mutat: míg 2000-ben közel 6000 gyermeket fogadtak örökbe, addig 2020-ban 3800-at. Elsősorban a külföldi örökbefogadások száma csökken. Míg a hazai örökbefogadások tekintetében Németország már 2016-ban is második volt az Egyesült Királyság mögött,⁴³ az elmúlt tíz évben összesen 75%-kal csökkent a külföldi örökbefogadások száma.⁴⁴ A családokért felelős minisztérium (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, BMFSFJ*) 2020-as összefoglalója szerint éves szinten körülbelül 250 gyermeket fogadnak örökbe külföldről.⁴⁵ A házastárs gyermekének örökbefogadása, vagy más néven, mostohagyermek örökbefogadása (*Stiefkindadoption*): ezzel szemben növekvő tendenciát mutat: a 2020-as évben az örökbefogadások 63%-a volt mostohagyermek örökbefogadása,⁴⁶ míg tíz évvel ezelőtt az e típusú örökbefogadások az összes eset 32%-át tették ki.

5. Az örökbefogadás formái

Az örökbefogadásra vonatkozó német törvényi szabályozás fejlődésének sajátossága, hogy egészen az 1976-os reformig – a jogintézmény római jogból eredő gyökereinek megfelelően – a felnőttek közötti szerződéses örökbefogadás volt az alapeset.

40 Statistisches Bundesamt, 2021.

41 AP, 2014.

42 Rolff, 2010; Müller, 2018.

43 EPRS, PE 583.860.

44 Statistics for 2020.

45 BMFSFJ, 2020.

46 Statistisches Bundesamt, 2020.

A kiskorú gyermek örökbefogadása az említett reformot követően vált alapesetté, amelyet a BGB 1741–1767. §-ok szabályoznak. A BGB továbbra is lehetővé teszi felnőtt örökbefogadást, amelynek szabályait a 1767–1772. §-ok tartalmazzák. A BGB 1767. § (1) bekezdése értelmében felnőtt csak abban az esetben fogadható örökbe, amennyiben az erkölcsileg igazolható (*sittlich gerechtfertigt*), amely abban az esetben feltételezhető, ha már régóta szoros szülő-gyermek kapcsolathoz hasonló viszony áll fenn a felek között.⁴⁷

A német jog az örökbefogadás négy fajtáját különbözteti meg – történjen az belsőldről vagy külföldről –:⁴⁸ kiskorú örökbefogadása, családon belüli örökbefogadás – harmadik vérségi fokig, jellemzően nagyszülők, nagybácsik, felnőtt testvérek által –, mostohagyermek örökbefogadása – amely a leggyakoribb eset –, valamint felnőtt örökbefogadása. Az első kategória további három alkategóriára bontható, jelesül: titkos örökbefogadás, félig nyílt és nyílt örökbefogadás. A titkos örökbefogadás – amely a BGB szerinti alapeset – azt jelenti, hogy az örökbe adó és örökbe fogadó szülők között semmilyen kommunikáció nem lehetséges. Ez esetben a gyermek a 16. életének betöltését követően ismerheti meg az örökbefogadására vonatkozó tényeket. A félig nyílt örökbefogadás esetén az AdVerMiG 8a és 8b. §-ok értelmében – a Gyámhivatal vagy a meghatalmazott testület közvetítésével – az örökbe adó és örökbe fogadó szülők kommunikálhatnak egymással. Az AdVerMiG 8a. § (1) bekezdés értelmében a próbagon- dozás megkezdése előtt, a gyámhivatal vagy a meghatalmazott testület bevonásával az örökbe adó és az örökbe fogadó szülők a gyermek legfőbb érdekét figyelembe véve meg- egyezhetnek a próbagon- dozás alatti információcseréről és kapcsolattartásról, rögzítve azok szabályait. A gyámhivatal vagy a meghatalmazott testület rögzíti a megállapodást. A (2) bekezdés értelmében az említett felek legkésőbb az örökbefogadás bíróság általi engedélyezését megelőzően megállapodhatnak arról, hogy rendszeres időközönként, de legfeljebb a gyermek 16. éves koráig, a gyámhatóság vagy a meghatalmazott testü- let bevonásával egyeztetnek az (1) bekezdésben foglalt kérdésekben. E megállapodás később bármikor felmondható. A (3) bekezdés értelmében az (1) és (2) bekezdés szerinti megállapodásokat a gyermek legfőbb érdekének figyelembevételével kell megkötni, és a gyermeket a megbeszélésekbe be kell vonni, feltéve, hogy ítélőképessége birtokában van. A (4) bekezdés értelmében, amennyiben a felek nem tudnak megegyezni, a gyám- hivatal és a meghatalmazott testület próbál közvetíteni. Nyílt örökbefogadás esetén az örökbe adó és örökbe fogadó szülők ismerik egymást.

47 A bírói gyakorlat alapján feltétel továbbá, hogy (ii) a felek között szülő-gyermek életkori különbség áll fenn, és (iii) a felek szándéka komoly, hogy egészségügyileg és pénzügyileg támogassák egymást. Lásd: Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, p. 2; lásd továbbá: Schmeilzl, 2019.

48 Schlun, 2022.

Az EJEB I.S. k. Németország⁴⁹ ügyében egyrészt a gyermekek születését követően zavart állapotban lévő vér szerinti anya örökbeadáshoz való hozzájárulásának érvényessége, másrészt a fent említett nyílt és félig nyílt örökbefogadási kategóriáknak az akkor hatályos német törvényi szabályozás – amelyben még nem szerepeltek az AdVermiG 8a. és 8b. §-okban foglalt rendelkezések – által nem kellő világossággal elhatárolt volta képezte a vizsgálódás tárgyát. Az első kérdést illetően az EJEB – bár nem utalt a könyv EJEB-joggyakorlatot bemutató fejezetében ismertetett hasonló ügyekre,⁵⁰ az azokban írtakkal összhangban – megállapította, hogy az eset összes körülményét figyelembe véve a panaszos fél képes volt megérteni az általa aláírt beleegyező dokumentum által kiváltott joghatás következményét.⁵¹ A második kérdést illetően, miszerint a német jogban a BGB rendelkezései alapján nem kellően világos a nyílt és a félig nyílt örökbefogadás közötti elhatárolás, a többségi döntés a német kormány álláspontját 5:2 arányban elfogadva nem állapította meg az EJEE 8. cikkének sérelmét. Jóllehet – ahogyan azt a német kormány is elismerte – a BGB *nem tartalmazza expressis verbis a nyílt és a félig nyílt örökbefogadás kifejezést*, az örökbe adó és az örökbe fogadó szülők akár közvetlenül, akár a gyámhivatal közvetítésével köthetnek a kapcsolattartás örökbefogadást követő gyakorlására vonatkozó szerződést. *E szerződés megkötése ugyanakkor teljes mértékben az örökbe fogadó szülők döntésétől függ*, tekintve, hogy a BGB 1754. § (1) bekezdése, valamint az 1755. § (1) bekezdése értelmében az örökbefogadás révén a szülői felügyeleti jogok teljes egészében az örökbe fogadó szülőkre szállnak, míg az örökbe adó szülő vonatkozásában megszűnnek, a BGB 1750. § (2) bekezdés értelmében pedig a hozzájárulás nem tehető függővé feltételtől.⁵² Ann Power-Forde bírónő különvéleményében amellet érvelt, hogy egy ilyen súlyú döntés meghozatalával kapcsolatban – mint amilyen a jelen ügyben az újszülött gyermekkel kapcsolatos szülői jogokról való lemondás – a nemzeti szabályozásban nem engedhető meg olyan homályos jogi előírás, mint amelyet a többségi döntés az EJEE rendelkezéseivel összhangban állónak nyilvánított. Álláspontja szerint problematikus volt továbbá a Gyámhivatal hozzáállása, amely mintegy bátorította a panaszos felet, hogy adja hozzájárulását az örökbefogadáshoz.⁵³

49 EJEB, I.S. k. Németország ügy.

50 Lásd e tekintetben a jelen könyv Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát bemutató fejezetében elemzett *Kearns k. Franciaország és Naltakyan k. Oroszország* ügyeket!

51 EJEB, I.S. k. Németország ügy, para. 75.

52 EJEB, I.S. k. Németország ügy, para. 81.

53 EJEB, I.S. k. Németország ügy, Ann Power-Forde bírónő különvéleménye. A különvéleményhez csatolkozott Boštjan M. Zupančič bírósági ítélet.

6. Az örökbefogadás létrejötte

Az örökbefogadásra való alkalmasságot a Gyámhivatal és az általa engedélyezett meghatalmazott testületek munkatársai⁵⁴ vizsgálják. Az SGB 50–51. §-ok alapján a gyermekeket és fiatalokat érintő ügyekben a Gyámhivatal segíti a családjogi bíróságot. A FamFG 189. §-a alapján a Gyámhivatal vagy az örökbefogadást lebonyolító meghatalmazott testület szakmai véleményt nyilvánít. A FamFG 194. §-a alapján a bíróság – amennyiben írásbeli szakvélemény nem került betérjesztésre – szóban hallgatja meg a Gyámhivatal képviselőjét. A FamFG 194. § (2) bekezdés alapján a Gyámhivatal – amennyiben az adott ügyben szakvéleményt nyújtott be – értesítést kap a bíróság döntéséről, amellyel szemben a Gyámhivatal panaszt terjeszthet elő.

A BGB 1741. § (2) bekezdés 2. mondata alapján a házastársak kizárólag együtt fogadhatnak örökbe. E rendelkezés alól – a 3. mondat értelmében – kivételt képez az az eset, amikor az egyik házastárs a házastársa gyermekét fogadja örökbe, a másik házastárs cselekvőképtelen, vagy a másik házastárs még nem töltötte be a 21. életévét. Utóbbi esetben a BGB 1743. §-a értelmében az egyedül örökbe fogadó házastársnak legalább 25 évesnek kell lennie. Az 1749. § (1) bekezdés alapján a házaspár egyik tagja csak a pár másik tagjának beleegyezésével fogadhat örökbe. A bíróság a házastárs nyilatkozatát kérelemre pótolja, kivéve, ha a másik házastárs vagy a család érdekével az igazoltan ellentétes. A (2) bekezdés alapján, amennyiben az örökbe fogadni szándékozott személy házas, az örökbefogadásához szükséges a házastársa hozzájárulása. A (3) bekezdés értelmében a házastárs hozzájárulása nem szükséges, amennyiben a másik házastárs az állandó jelleggel fennálló helyzetéből adódóan nem képes jognyilatkozatot tenni, vagy a tartózkodási helye ismeretlen.

A BGB 1747. § (1) bekezdés alapján az örökbeadáshoz szükséges a vér szerinti szülők hozzájárulása. A (2) bekezdés értelmében *a szülők nem adhatják hozzájárulásukat az örökbeadáshoz a gyermek nyolchetes kora előtt.* A (4) bekezdés értelmében elég az egyik szülő hozzájárulása, amennyiben a másik szülő az állandó jelleggel fennálló helyzetéből adódóan nem képes jognyilatkozatot tenni vagy a tartózkodási helye ismeretlen. A szülők hozzájárulása nem szükséges, amennyiben a hozzájáruló nyilatkozatukat a családjogi bíróság pótolta a BGB 1748. §-a alapján. Utóbbira a szóban forgó § (1) bekezdése alapján abban az esetben kerülhet sor, amennyiben a gyermek azt indítványozza, hogy a szülő tartósan és súlyosan megsértette a gyermek irányába fennálló szülői kötelességeit, vagy

---

54 A szövetségi és tartományi gyermekjóléti szolgálatok munkatársai jellemzően szociális munkások és/vagy pedagógusvégzettséggel rendelkező személyek. Lásd: Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, p. 4.

a magatartásával bizonyította, hogy nem érdekli a gyermek sorsa, és a gyermek számára aránytalanul hátrányos lenne, ha az örökbefogadásra nem kerülne sor. A (3) bekezdés értelmében a családjogi bíróság abban az esetben is pótolja a jognyilatkozatot, amennyiben a szülő olyan pszichológiai vagy mentális betegségben szenved, amely meggátolja, hogy a gyermek a fejlődését elősegítő környezetben nevelkedjen.

Az örökbefogadás érvényességéhez a BGB 1746. § (1) bekezdése értelmében szükséges a gyermek hozzájárulása. Amennyiben a gyermek 14 év alatti vagy cselekvőképtelen, a jogi képviselője adja meg helyette a beleegyezést. A (2) bekezdés értelmében amennyiben a gyermek betöltötte a 14. életévet és nem cselekvőképtelen, közjegyzői dokumentumba foglalt vagy a Gyámhivatal jegyzője előtt tett nyilatkozat révén⁵⁵ visszavonhatja a hozzájárulását a családjogi bíróság előtt. A (3) bekezdés értelmében amennyiben a gyermek képviselője alapos ok hiányában tagadja meg a hozzájárulás megadását, a bíróság pótolhatja a jognyilatkozatot.

A gyermek hozzájárulása (BGB 1746. §), a szülő hozzájárulása (BGB 1747. §) és a házastárs hozzájárulása (1749. §) érvényességének feltétele a BGB 1750. § (1) bekezdés értelmében, hogy azokat közjegyzői okiratba foglalják és a családjogi bíróság elé terjesszék. A (2) bekezdés értelmében a hozzájárulás nem tehető függővé feltételtől vagy időhatározástól. Ugyanezen bekezdés alapján – a gyermek BGB 1746. §-a szerinti hozzájárulása kivételével – a hozzájárulás visszavonhatatlan.

A vizsgálati szakasz 6–12 hónap közötti időtartamot vehet igénybe.⁵⁶ A teljes eljárás azonban hosszabb, különösen külföldről történő örökbefogadás esetén.⁵⁷

Kiskorú személy belföldi örökbefogadása esetén az örökbefogadást a családjogi bíróság a BGB 1752. § (1) bekezdése alapján az örökbe fogadni szándékozó kérelmére végzésben rögzíti. A (2) bekezdés értelmében a kérelem nem tehető függővé feltételtől vagy időhatározástól. A kérelmet – amelyet nem lehet meghatalmazott révén benyújtani – közjegyzői okiratba kell foglalni. Felnőtt személy belföldi örökbefogadását a BGB 1768. §-a értelmében a családjogi bíróság az örökbe fogadni szándékozó és az örökbe fogadandó személy közös nyilatkozatára jegyzi be.

A családjogi bíróságok a GVG 23b. §-a alapján kerülnek felállításra a körzeti bíróságokon belül. A családjogi bíróság eljárása során a FamFG szabályai alkalmazandók háttérszabályként. A FamFG 187. §-a értelmében a 186. §. szerinti ügyekben – ezek az örökbefogadás esetei – az a kerületi bíróság az illetékes, ahol a kérelmezők állandó lakóhellyel rendelkeznek. A GVG 119. § (1) bekezdése értelmében a körzeti bíróság – ideértve

---

⁵⁵ SBG 59 § (1) bekezdés 6. pont.

⁵⁶ Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law, 2. o.

⁵⁷ Schlun, 2022.

a családjogi bíróságokat – ítélete elleni fellebbezést a tartományi fellebbviteli bíróság (*Oberlandesgericht*) tárgyalja hármas bírói testületben. A GVG 133. §-a értelmében családjogi ügyekben a legfelsőbb bírói fórum a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság.

A döntés előkészítésében – ideértve az örökbeadásra és az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítását – a Gyámhivatal fontos szerepet játszik. A FamFG 194. § (2) bekezdés értelmében a Gyámhivatal értesítést kap minden olyan bírósági döntésről, amelyben véleményt nyújtott be a bíróság számára. A Gyámhivatalt e döntésekkel szemben fellebbezési jog illeti meg. Az AdVerMiG 2. § (1) bekezdése értelmében az örökbefogadások lebonyolításával meghatalmazott testületek a szövetségi és a tartományi *Gyámhivatalok örökbefogadási központjai (Zentrale Adoptionsstellen)*,⁵⁸ valamint külföldi örökbefogadás esetén a *Szövetségi Igazságügyi Hivatalnak (Bundesamt für Justiz, BfJ)*⁵⁹ alárendelten működő *Külföldi Örökbefogadások Szövetségi Központja (Bundeszentralstelle für Auslandsadoption)*. E szervek vonatkozásában a személyi feltételeket az AdVerMiG 13. §-a rögzíti. Az AdVerMiG 2. § (3) bekezdése értelmében ezen felül örökbefogadás lebonyolításával foglalkozhatnak belföldi és külföldi karitatív és vallási szervezetek, feltéve, hogy nonprofit alapon működnek és rendelkeznek a Gyámhivatal engedélyével.⁶⁰ A Hágai Nemzetközi Örökbefogadási Egyezmény szerinti meghatalmazott testületek – tehát a nem állami, hanem civil szervezetek – személyi feltételeit a törvény 3. §-a rögzíti.⁶¹ A fent felsorolt állami és civil szervek vizsgálják az örökbe fogadni szándékozó szülők alkalmasságát, valamint azt, hogy a gyermek örökbe adható-e.⁶² A meghatalmazott testületek az eljárás során a gyermek legfőbb érdekét tartják szem előtt: ennek megfelelően – és az EJEB joggyakorlatával összhangban⁶³ – nem a szülők számára választanak gyermeket, hanem a gyermek számára választják ki a legmegfelelőbb örökbe fogadó szülőt.⁶⁴

Az AdVerMiG 2a. és 2b. §-ok értelmében külföldről tilos meghatalmazott testület bevonása nélkül örökbe fogadni, a külföldről meghatalmazott testület bevonása nélkül lebonyolított örökbefogadást a német bíróság főszabályként nem ismeri el. A meghatalmazott testület igénybevétele nélküli örökbefogadás tilalmát a 2021-es, az örökbefogadást segítő szervezetekről szóló törvény (*Adoptionshilfe-Gesetz*) vezette be, jöllehet a

58 Részletesen lásd a Landschaftsverband Rheinland honlapján.

59 Amely az Igazságügyi Minisztériumnak (Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz) alárendelten működik.

60 Az engedélyezés feltételeit az AdVerMiG 4. §. rögzíti.

61 A törvény egyebekben szinte teljesen a Hágai Egyezmény szövegezését veszi át.

62 Sächsisches Staatsministerium für Soziales und Gesellschaftlichen Zusammenhalt, 2022.

63 EJEB, Fretté k. Franciaország ügy, para. 42.

64 Adoptionsvermittlungsstelle Hamburg, 2009.

szakértők már a reformot megelőzően is ellenjavalltnak tekintették az ilyen szerv bevonása nélküli örökbefogadást, mivel a szakértelem hiányából adódó eljárási hibák miatt jelentős kockázata volt annak, hogy a német bíróságok nem ismerik el a külföldi határozatot.⁶⁵ A fent említett főszabály alól kivételt képez az az eset, amennyiben a gyermek és az örökbe fogadó szülő között valódi gyermek-szülő kapcsolat alakult ki, és az elismerés a gyermek legfőbb érdekét szolgálja.⁶⁶

Külföldről történő örökbefogadás esetén az AdWirkG 2. § (1) bekezdése alapján a családjogi bíróság dönti el, hogy bejegyezhető-e a külföldi határozat. Az örökbefogadást segítő szervezetekről szóló törvény (*Adoptionshilfe-Gesetz*) által bevezetett újdonság, hogy az AdWirkG 6. § (6) bekezdés alapján a *Szövetségi Igazságügyi Hivatal* fellebbezhet a családjogi bíróság azon döntése ellen, amelyben az egy külföldi határozatot ismer el.⁶⁷ A Frankfurter Tartományi Fellebbviteli Bíróság (*Oberlandesgericht Frankfurt am Main, OLG Frankfurt*) egy 2019. szeptember 24-i döntésében⁶⁸ megtagadta egy külföldi határozat elismerését arra hivatkozva, hogy a külföldi bíróságnak mindkét örökbe fogadni szándékozó szülőt meg kellett volna hallgatnia az örökbeadás engedélyezését megelőzően, hogy annak érdekében a gyermek legfőbb érdeke valóban megismerhető legyen. Nem elégséges garanciája tehát a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutása szempontjából, amennyiben csak az egyik szülő utazik ki a meghallgatásra. Az OLG Frankfurt ezen felül azt is tisztázta, hogy a német bíróságoknak az elismerési eljárás során nem áll módjában kijavítani a külföldi bíróságok döntéseiben rejlő hibákat, tekintve, hogy ezen eljárás a természetét tekintve felülvizsgálati és nem érdemi tárgyalás. A szóban forgó ügyben a frankfurter családjogi bíróság előtt kellett új örökbefogadási eljárást kezdeményezniük a feleknek.⁶⁹

Az örökbefogadási eljárás költsége jelentős mértékben különbözik annak függvényében, hogy belföldi vagy külföldről történő örökbefogadásról van-e szó. A belföldi örökbefogadás eljárási költsége általában 200 €, amely alacsony összeg indoka, hogy az eljárás szinte teljes mértékben államilag finanszírozott keretek között történik. Külföldről történő örökbefogadás esetében a magas, akár 20 000 €-t is elérő költség oka, hogy a meghatalmazott testület, valamint a Gyámhivatal díjai és az ügyvédi költségek mellett a kiutazás és a külföldön fizetendő egyéb díjak is növelik a végösszeget.⁷⁰

---

65 Köhler, Plück, 2022.

66 Bundesamt für Justiz 2021.

67 Uo.

68 OLG Frankfurt, 1 UF 93/18.

69 Library of Congress, 2019.

70 Bowen, 2010.

Németországban a magzati élet védelméről szóló törvény (*Embryonenschutzgesetz, ESchG*) rendelkezései értelmében tilos béranya igénybevétele. Az AdVermiG 13b. §-a tiltja béranya – örökbefogadás céljából történő – „kiközvetítését”.

7. Az örökbefogadás joghatásai

Németországban kiskorú gyermek csak teljes örökbefogadás révén fogadható örökbe. A BGB 1754–1756. §-ok alapján az örökbefogadás – a partner gyermekének örökbefogadása kivételével – minden korábbi családi kapcsolatot megszakítja a gyermek és a vér szerinti szülők között. Ezzel párhuzamosan az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülők között létrejön a családi kapcsolat, amely minden tekintetben megegyezik a vér szerinti leszármazáson alapuló családi kapcsolattal. A BGB 1757. § (1) bekezdése értelmében az örökbe fogadott gyermek az örökbefogadó(k) családnevét kapja, az ott meghatározott szabályok szerint. Egyedülálló személy esetében az örökbefogadó családi nevét kapja a gyermek, míg házastársak és regisztrált élettársak esetén⁷¹ a közös családi nevet. Ennek hiányában a (2) bekezdés értelmében a feleknek nyilatkozniuk kell a családjogi bíróság előtt, hogy melyikük nevét kívánják a gyermek vezetéknevéként feltüntetni. A (4) bekezdés értelmében a gyermek új keresztnévet kaphat a szülő kérelmére és a gyermek beleegyezésével, amennyiben ez a gyermek legfőbb érdekével nem ellentétes. Továbbá, amennyiben a gyermek legfőbb érdeke úgy kívánja, lehetőség van a gyermek eredeti és új vezetéknevének összekapcsolására. Az állampolgárságról szóló törvény (*Staatsangehörigkeitsgesetz, StAG*) 3. § (1) bekezdés 3. pontja, valamint ugyanazon törvény 6. §-a értelmében a külföldről örökbe fogadott, 18 év alatti gyermek az örökbefogadás révén automatikusan német állampolgárságot szerez.⁷²

A felnőttek örökbefogadása az egyszerű örökbefogadás révén történik. A BGB 1770. § (1) és (2) bekezdései alapján az örökbefogadott csak az örökbefogadójával kerül rokoni kapcsolatba – annak többi rokonával nem –, az örökbefogadottnak fennmarad a vér szerinti rokonokkal fennálló jogi kapcsolata, így az integráció csak részleges. Fontos eltérés a teljes örökbefogadással szemben, hogy a felnőtt korú örökbefogadott nem kap automatikusan német állampolgárságot. Amint fentebb említésre került, az Alkotmánybíróság egy 2006-os döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy

71 A törvény értelmében a már korábban bejegyzett regisztrált élettársi kapcsolat hatályban marad, amennyiben a felek nem kérik annak házassággá nyilvánítását.

72 Germanbrain, 2021.

a szabályozás indokolt, mivel ellenkező esetben az örökbefogadás alkalmas lenne a bevándorlási szabályok kijátszására.⁷³

Az Európai Unió Bírósága a *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff* ügyében⁷⁴ az alapügy felperese – egy német állampolgár – örökbefogadás útján nemesi származásra utaló családnév – Bogendorff von Wolffersdorff – használatára vált jogosulttá. A belső földön, felnőtt örökbefogadása révén szerzett nemesi származásra utaló családi nevet a német hatóságok bejegyezték. Ugyanakkor, a későbbiekben, az Egyesült Királyságban a bíróság előtt tett nyilatkozat – ún. „*deed poll*”⁷⁵ révén, saját indíttatásból bejegyzett, újabb nemesi címre utaló nevének – „Peter Mark Emanuel Graf von Wolffersdorff Freiherr von Bogendorff” – németországi bejegyzését a hatóságok elutasították.⁷⁶ A főtanácsnok indítványával ellentétesen,⁷⁷ az EUB azt a jogértelmezést adta a tagállami bíróság kérdésére, hogy az Európai Unió Működéséről szóló szerződés 18. és 21. cikkei alapján a tagállam hatóságai, ellentétben a családi állapot változásával összefüggésben szerzett névváltozással – mint amilyen a német nemesi nevének megszerzése volt –, nem kötelesek elismerni az állampolgár által saját maga által választott, nemesi származásra utaló nevet, amennyiben a tagállam joga tiltja új nemesi címek adományozását, és amennyiben ez a tagállam állampolgárai közötti jogegyenlőség tiszteletben tartásának biztosításához szükséges.⁷⁸

A BGB 1766. §-a értelmében, amennyiben az örökbe fogadó szülő – egyebekben a családjog szabályaival ellentétesen – házasságra lép az örökbe fogadott gyermekkel vagy annak leszármazottjával, az örökbefogadás megszűnik közöttük. A felbontás joghatásairól szóló 1764. és 1765. §-ok nem alkalmazhatók.

Az AdVermiG 9c. § (2) alapján a 16 év alatti gyermek jogi képviselője, a 16. életévet betöltött gyermek pedig személyesen kérheti, hogy egy szakértő személy felügyelete mellett megismerhesse az örökbefogadásra vonatkozó aktáit. Az akták kiadása csak akkor tagadható meg, ha más érintett személy érdeke azt felülírja.⁷⁹ Az AdVermiG 9c. § (3) alapján a szülőket hivatalból értesítik arról, hogy a gyermek számára megnyílt e joga gyakorlásának lehetősége. Az (1) bekezdés értelmében az aktákat a gyermek születésétől számított 100 évig őrzik meg.

73 Schmeilzl, 2019.

74 EUB, *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff* ügy, ítélet.

75 A jogintézmény magyarázatát lásd: Net Lawman, 2022.

76 EUB, *Wolffersdorff* ügy, ítélet, paras. 11–24.

77 EUB, *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff* ügy, főtanácsnoki indítványa.

78 A német jog – ellentétben a Sayn-Wittgenstein ügyben alapul szolgáló osztrák joggal – megengedi a nemesi címek családnév részeként történő használatát. – EUB, *Ilonka Sayn-Wittgenstein* ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 1.

79 Lásd: Schlun, 2022.

8. Az örökbefogadás utámkövetése

Az AdVermiG 9. § (2) bekezdés értelmében a gyámhivatal és a meghatalmazott testületek utámkövetési támogatást nyújthatnak az örökbe adó és az örökbe fogadó szülőknek, valamint a gyermeknek. A támogatás magában foglalja azt, hogy az örökbefogadást lebonyolító szervek igény esetén tanácsadó szolgáltatást biztosítanak az érintetteknek: a vér szerinti szülőknek igény esetén szakértők segítenek feldolgozni a gyermek örökbeadása által előidézett pszichológiai terhet, míg az örökbe fogadó szülők számára a szakértők segítenek megbirkózni azzal a feladattal, hogy a gyermeknek miként mondják el, hogy örökbe fogadták. A támogatás magában foglalja továbbá azt, hogy elősegítik az örökbe adó és az örökbe fogadó szülők közötti információcserét, vagy az örökbe fogadó szülőknek a gyermekkel való kapcsolattartását.

Külföldről történő örökbefogadás esetén az utámkövetés módja és időtartama a küldő ország szabályaitól függ.⁸⁰ az AdVermiG 9. § (4) bekezdés értelmében a gyámhivatal vagy a meghatalmazott testületek írásban vállalhatják, hogy a gyermek származási országa által támasztott kritériumoknak megfelelő időtartamban és módon figyelemmel kísérik a gyermek fejlődését, és jelentik azt a küldő ország hatáskörrel rendelkező hatóságának vagy meghatalmazott testületnek.

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

A német jog lehetővé teszi az örökbefogadás felbontását. A BGB 1759. §-a értelmében az örökbefogadás felbontására az 1760. §-ban foglaltak szerint kérelemre, valamint az 1763. §-ban foglaltak szerint, a bíróság által, *ex officio*, a szóban forgó §-okban foglalt feltételek fennállta esetén kerülhet sor. A BGB 1760. § (1) bekezdés alapján felbontható az örökbefogadás, amennyiben az örökbefogadásra az örökbe fogadó szülő kérelme, a gyermek hozzájárulása vagy az örökbeadó hozzájárulása nélkül került sor. Az 1762. § (1) bekezdése alapján a kérelmet kizárólag az nyújthatja be, akinek a kérelme vagy a hozzájárulása hiányzik. Kivétel ez alól a 14 év alatti gyermek, aki helyett a törvényes képviselője nyújtja be a kérelmet. A BGB 1763. § (1) értelmében a bíróság hivatalból eljárva felbonthatja az örökbefogadást, amennyiben az a gyermek legfőbb érdekének védelme érdekében szükséges. A (2) bekezdés értelmében, amennyiben a gyermeket házaspár fogadta örökbe, az örökbefogadás felbontható csak az egyik szülő vonatkozásában.

---

⁸⁰ Ramser, 2020, para. 1.3.

A (3) bekezdés értelmében a (2) bekezdés szerinti felbontás csak akkor engedélyezhető, amennyiben a másik szülő kész egyedül is vállalni a gyermek felnevelését, és az nem ellentétes a gyermek legfőbb érdekével, vagy az örökbefogadás felbontása ahhoz szükséges, hogy a gyermek újból örökbe fogadható legyen.

A BGB 1761. § (1) bekezdés értelmében az örökbefogadás nem bontható fel pusztán amiatt, hogy hiányzott valamely fél hozzájárulása, amennyiben a nyilatkozat bíróság általi pótlásának feltételei egyebekben fennálltak. A (2) bekezdés értelmében nem bontható fel továbbá az örökbefogadás, amennyiben az ellentétes lenne a gyermek legfőbb érdekével, kivéve, ha az örökbe fogadó szülő valamely nyomós érdeke ezt felülírja.

A BGB 1764. § (1) és (2) bekezdései értelmében az örökbefogadás felbontása révén megszűnik az örökbefogadó(k) és az örökbefogadott között létrejött családi kapcsolat és minden abból eredő jog és kötelezettség. Az (5) bekezdés értelmében kivételt képez ez alól, ha az örökbefogadás felbontására csak az egyik házastárs és a gyermek vonatkozásában kerül sor. Ebben az esetben a családi kapcsolat fennmarad a másik – az örökbefogadás felbontásában nem érintett – házastárs és az örökbe fogadott gyermek vonatkozásában. Az 1765. § (1) bekezdése értelmében az örökbefogadás felbontásával a gyermek elveszíti a jogot az örökbefogadással szerzett családnév viselésére. Kivételt képez ez alól, amennyiben a (2) bekezdés szerint a gyermek részéről valamilyen igazolt és nyomós indok szól az így szerzett családnév használatára. A BGB 1764. § (3) bekezdése értelmében az örökbefogadás felbontásával egy időben feléled a vér szerinti szülő és a gyermek közötti családi kapcsolat és azzal összefüggő összes jog és kötelezettség, kivéve a szülői felügyeleti jogot. Utóbbi visszaállítását a BGB 1764. § (4) bekezdése értelmében a családjogi bíróság rendelheti el, amennyiben az nem ellentétes a gyermek legfőbb érdekével. Amennyiben a vér szerinti szülő felügyeleti joga nem állítható vissza, a bíróság gyámot jelöl ki a gyermek számára.

A BGB 1771. §-a értelmében a felnőttek közötti örökbefogadás a felek közös kérelmére bontható fel, amennyiben a kérelmüket meggyőző indokkal támasztják alá. Egyebekben a kiskorú örökbefogadásának felbontására vonatkozó szabályok (BGB 1760. §) megfelelően alkalmazandók.

Irodalomjegyzék

- Bowen, A. (2010) 'In search of adoption, childless German couples go abroa', *DW*, 22.09.2010. [Online]. Elérhető: <https://www.dw.com/en/in-search-of-adoption-childless-german-couples-go-abroad/a-6028949>
- Center for Adoption Policy, Overview of German Adoption Law. [Online]. Elérhető: <http://www.adoptionpolicy.org/pdf/eu-germany.pdf>
- EPRS, 'Adoption of children in the European Union', Briefing, June 2016 (PE 583.860). [Online]. Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI\(2016\)583860_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI(2016)583860_EN.pdf)
- Germanbrain (2021) 'Adoption In Germany' *Germanbrain*, 23 May 2021. [Online]. Elérhető: <https://germanbrain.com/child-adoption-in-germany/>
- Gössl, S. (2020) 'Change in German International Adoption Law', *Conflict of Laws.net* (February 26, 2020). [Online]. Elérhető: <https://conflictolaws.net/2020/change-in-german-international-adoption-law/>
- Köhler, W., Plücker, A. (2022) 'Central Adoption Office / Central Authority for Foreign Adoptions' [Online]. Elérhető: https://www.lvr.de/de/nav_main/jugend_2/kinderundfamilien/neu_zentrale_adoptionsstelle/information_for_foreign_authorities_1/information_for_foreign_authorities.jsp
- Library of Congress, (2018) 'Germany: Federal Court of Justice Rules Same-Sex Marriage Does Not Make Wife of Child's Mother Co-parent by Law', Nov. 9, 2018 [Online]. Elérhető: <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-federal-court-of-justice-rules-same-sex-marriage-does-not-make-wife-of-childs-mother-co-parent-by-law/>
- Library of Congress (2019) 'Germany: Regional Court Holds Foreign Adoption Decision Violated International Public Order' (Nov. 27, 2019) [Online]. Elérhető: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2019-11-27/germany-regional-court-holds-foreign-adoption-decision-violated-international-public-order/>
- Muller, N. (2018) 'Stolen children of the GDR: ,I've always had the feeling he's alive somewhere', *DW*, 07.12.2018. [Online]. Elérhető: <https://www.dw.com/en/stolen-children-of-the-gdr-ive-always-had-the-feeling-hes-alive-somewhere/a-46609893>
- Rolff, M. (2010) 'The legacy of forced adoptions. German families torn apart by forced adoptions during the cold war are still looking for answers – and their lost relatives', *The Guardian*, 22. August 2010. [Online]. Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2010/aug/22/germany-cold-war-forced-adoptions>
- Schlun, T., Ivanova, M. (2022) 'German Adoption Lawyer', *Schlun & Elseven Lawyers* (2022) [Online]. Elérhető: <https://se-legal.de/schlun-elseven-lawyers/family-law-germany/>

german-adoption-law-legal-advice-from-family-lawyers/?lang=en#Benefit-of-Working-with-a-German-Adoption-Lawyer

Schmeitzl, B. (2019) 'Adoption of an Adult in Germany', *Cross Channel Lawyers* (February 7, 2019) [Online]. Elérhető: <https://www.crosschannellawyers.co.uk/adoption-of-an-adult-in-germany/>

Tomuschat, C. (2010) 'The Effects of the Judgments of the European Court of Human Rights According to the German Constitutional Court', *German Law Journal*, 11 (5), pp. 513–526. (doi:10.1017/S2071832200018678)